

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภาวะจิตสังคมของเด็กป่วยโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาว อายุ 12-15 ปี ซึ่งเป็นการศึกษาเพื่ออธิบาย ส่วนหนึ่งขององค์ประกอบภายในตัวบุคคล ในระบบการทำงานส่วนที่เป็นจิตใจและสังคมส่วนที่เป็นจิตใจจะครอบคลุมถึงภาวะอารมณ์ ความรู้สึกรับรู้ กระบวนการคิด ความต้องการจำเป็นพื้นฐาน การเผชิญภาวะเครียด การปรับตัว บุคลิกภาพ จินตนาการ และยังครอบคลุมถึง ศรัทธา ความเชื่อ ปรัชญาชีวิต การยึดถือ คุณค่าทางศาสนา และค่านิยม ส่วนที่เป็นสังคมนั้นคือ การที่บุคคลนั้นมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นๆ และสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัว เช่น สัมพันธภาพ การสื่อสาร การแสดงบทบาท แบบแผนการดำเนินชีวิต และการเข้าสังคม ซึ่งบุคคลประกอบด้วยร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคม ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ ผลการวิเคราะห์สามารถอธิบายส่วนที่เกี่ยวข้องกับภาวะจิตสังคมของเด็กป่วยโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาว อายุ 12-15 ปี ออกเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านร่างกาย ด้านจิตใจ และด้านสังคม

สรุปผลการวิจัย

ผลโดยสรุปแบ่งออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านร่างกาย (Biological)
 - 1.1 ด้านอาการแสดงและการรักษาที่ได้รับ
 - 1.2 ด้านอาการข้างเคียงจากการรักษาด้วยยาเคมีบำบัดและภาวะไม่สุขสบาย
 - 1.3 ข้อจำกัดและวิธีดูแลตัวเอง
 - 1.4 ชีวิตประจำวัน ความสามารถในการทำกิจวัตรประจำวันและกิจกรรมต่างๆ
2. ด้านจิตใจ (Psychological)
 - 2.1 สภาพทางจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึกของผู้ป่วยเด็กโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาว
 - 2.2 ความเชื่อเรื่อง โชคชะตา บุญกรรม และศาสนา ต่อการเจ็บป่วย

2.3 ด้านความพอใจในชีวิต

2.4 ด้านภาพลักษณ์และการรับรู้คุณค่าของตนเอง

2.5 การตั้งความหวังในอนาคต

3. ด้านสังคม (Social)

3.1 ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นทั้งกลุ่มเพื่อนและบุคคลในครอบครัว

โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1. ด้านร่างกาย

1.1 ด้านอาการแสดงของโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวและการรักษาที่ได้รับ

จากการศึกษาพบว่า เมื่อเด็กป่วยเป็นโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาว ทำให้เด็กได้รับความทุกข์ทรมานจากอาการและอาการแสดงของโรค การตรวจวินิจฉัย การรักษา และภาวะแทรกซ้อนที่อาจจะเกิดขึ้น ซึ่งการทำหัตถการที่ผู้ป่วยเด็กโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวต้องได้รับในการมาโรงพยาบาลแต่ละครั้งได้แก่ การให้ยาไม่ว่าจะเป็นการฉีดเข้ากล้ามเนื้อ หรือให้ทางหลอดเลือดดำ เจาะเลือด ให้เลือด เจาะหลัง ซึ่งพบว่าการเจาะหลังมีอิทธิพลต่อเด็กมากที่สุดเพราะเด็กจะกลัวการเจาะหลังมาก สิ่งที่ผู้ป่วยเด็กโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวปรารถนาก็คืออยากให้แพทย์ทำหัตถการอย่างระมัดระวัง และเบามือ

1.2 ด้านอาการข้างเคียงจากการรักษาด้วยยาเคมีบำบัดและภาวะไม่สุขสบาย

การรักษาผู้ป่วยเด็กโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวนั้น จะได้รับการรักษาด้วยยาเคมีบำบัดและรังสีรักษา ซึ่งผลจากการรักษานอกจากจะมีฤทธิ์ในการทำลายเซลล์มะเร็งแล้ว ยังทำลายเซลล์ปกติอีกด้วย ในส่วนของยาเคมีบำบัดจึงทำให้เกิดอาการข้างเคียงซึ่งเป็นผลกระทบต่อร่างกายและจิตใจของผู้ป่วยหลายประการ จากการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ป่วยเด็กโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาว ทุกคนจะได้รับการรักษาโดยการให้ยาเคมีบำบัด ซึ่งทำให้เกิดอาการข้างเคียงต่างๆ พบว่าผู้ป่วยจำนวนทั้งหมด 12 ราย มีอาการผอมร่วงหลังจากได้รับยาเคมีบำบัด อาการที่พบได้รองลงมาได้แก่คลื่นไส้ อาเจียน และมีแผลในปาก อย่างละ 10 ราย มีภาวะเลือดออกง่าย รวมถึงติดเชื้อง่าย อย่างละ 5 ราย อาการท้องผูกพบเพียง 2 ราย ส่วนอาการท้องเสียไม่พบในกลุ่มตัวอย่าง

1.3 ข้อจำกัดและวิธีการดูแลตัวเอง

จากการศึกษาพบว่าผู้ป่วยเด็ก โรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวทุกคนที่ได้รับยาเคมีบำบัดจะได้รับการแนะนำในการปฏิบัติตัวเพื่อป้องกันภาวะข้างเคียงจากยาเคมีบำบัดจากบุคลากรทางสุขภาพ ผู้ป่วยเด็ก โรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวจะรับรู้ถึงวิธีการดูแลตนเองในเรื่องต่างๆ ได้แก่ การระวังการติดเชื้อ ภาวะเลือดออกง่าย การเกิดแผลในปาก โดยจะเน้นไปถึงเรื่องของการรับประทานอาหาร และวิธีการปรุงอาหาร การใช้ผ้าปิดจมูก การระมัดระวังเรื่องการเล่นและอุบัติเหตุ โดยผู้ปกครองของเด็กป่วยจะมีบทบาทในส่วนที่จะช่วยดูแลผู้ป่วยเด็กตามคำแนะนำต่างๆ ของบุคลากรทางสุขภาพอย่างเคร่งครัด

1.4 ชีวิตประจำวัน ความสามารถในการทำกิจวัตรประจำวันและกิจกรรมต่างๆ

จากการศึกษาพบว่าตั้งแต่ป่วยด้วยโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาว ผู้ป่วยเด็กโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวต้องระมัดระวังภาวะแทรกซ้อนต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นตามมา ได้แก่ การติดเชื้อ เลือดออกง่าย และแผลในปาก ผู้ป่วยต้องมีข้อจำกัดต่างๆ เพิ่มขึ้นทำให้ไม่สามารถทำกิจกรรมหรือกิจวัตรประจำวันอย่างที่เคยทำได้ มีผลต่อการใช้ชีวิตประจำวันของผู้ป่วยเด็กโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวเปลี่ยนแปลงไปจากเดิม และต้องมีการปรับตัวในด้านต่างๆ เช่นต้องหยุดเรียนอยู่กับบ้าน ไม่สามารถเล่นกีฬาบางชนิดที่เสี่ยงต่อการเกิดการกระแทกที่อาจก่อให้เกิดอาการเลือดออกง่าย การรับประทานอาหารก็ต้องแน่ใจว่าสะอาดส่วนใหญ่ต้องปรุงอาหารรับประทานเอง ผู้ปกครองของเด็ก รวมทั้งครู ก็จะห้ามไม่ให้ผู้ป่วยเด็กทำกิจกรรมใดๆ เพราะกลัวจะเกิดอันตรายต่อบุตรของตน และต้องอยู่ในสายตาโดยตลอด

2. ด้านจิตใจ

2.1 สภาพทางจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึกของผู้ป่วยเด็กโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาว

จากการศึกษาพบว่าการที่ผู้ป่วยเด็กโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวต้องมารับการรักษาในโรงพยาบาลบ่อยครั้ง ทำให้ผู้ป่วยมีความรู้สึกเบื่อหน่าย และนอกจากนี้การรักษาที่ผู้ป่วยได้รับไม่ว่าจะเป็นการเจาะเลือด เจาะหลัง ให้อา ซึ่งล้วนแต่จะสร้างความรู้สึกเจ็บปวดให้กับผู้ป่วยเด็กโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวแทบทั้งสิ้น ทำให้ผู้ป่วยเด็กโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวมีความรู้สึกกลัวต่อการทำหัตถการที่เจ็บปวด แต่ระยะต่อมาเมื่อผู้ป่วยเด็กโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวได้รับการทำหัตถการบ่อยครั้งความกลัวของเด็กก็จะค่อยๆ ลดลงจนเกิดเป็นความชินชา เรื่องของความกลัวนอกจากผู้ป่วยเด็กจะกลัวเจ็บแล้วยังมีความกลัวในเรื่องอื่นๆ ได้แก่ กลัวว่าจะไม่หายจากโรค กลัวไม่ได้

กลับไปเรียนหนังสือ กลัวเรียนไม่ทันเพื่อน ทำให้เด็กรู้สึกวิตกกังวลเกี่ยวกับการเจ็บป่วยของตัวเอง เกิดความรู้สึกอึดอัดใจ และไม่สบายใจ ในเรื่องของข้อจำกัดของโรคที่ต้องระมัดระวังตัวเอง จากภาวะแทรกซ้อน หรือภาวะข้างเคียงจากการรักษาด้วยยาเคมีบำบัด วิธีที่จะคลายความไม่สบายใจของเด็กแต่ละคนก็จะแตกต่างกันออกไปมีหลายวิธีได้แก่ ปรึกษานักจิตวิทยา เล่นเกม ฟังเพลง ดูทีวี อ่านหนังสือ เขียนบันทึก นอนหลับ หรือแม้กระทั่งการร้องไห้

2.2 ความเชื่อเรื่อง โชคชะตา บุญกรรม และ ศาสนาต่อการเจ็บป่วย

จากผลการศึกษาพบว่าด้านความคิด ความเชื่อของผู้ป่วยเกี่ยวกับความเชื่อ ด้านต่างๆ ต่อการเจ็บป่วย ตอบว่าเชื่อเรื่อง โชคชะตา 3 ราย ไม่เชื่อ 2 ราย ความเชื่อด้านบุญกรรม ตอบว่าเชื่อ 9 ราย ไม่เชื่อ 1 ราย และเชื่อในเรื่อง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ 3 ราย ผู้ป่วย 10 รายตอบว่าศาสนามีส่วนเข้ามามีอิทธิพลเกี่ยวข้องกับอาการเจ็บป่วย โดยกิจกรรมที่ได้ทำเกี่ยวกับศาสนาได้แก่ ไหว้พระ, สวดมนต์ จำนวน 8 ราย ไปวัด 1 ราย ทำบุญตักบาตร 2 ราย โดยผู้ป่วย 9 รายบอกว่าศาสนามีส่วนช่วยให้สบายใจขึ้น 1 รายบอกว่าช่วยให้จิตใจสงบ อีก 1 รายบอกว่าศาสนาช่วยให้ตัวเองหายจากการเจ็บป่วยได้

2.3 ด้านความพึงพอใจต่อการดูแลและการรักษา

จากการศึกษาพบว่าความพึงพอใจของผู้ป่วย จากการสัมภาษณ์พบว่า ผู้ป่วยทั้ง 12 ราย มีความพึงพอใจต่อการดูแลจากครอบครัว ส่วนความพึงพอใจต่อการได้รับการดูแลจากแพทย์บอกว่าพึงพอใจ 10 ราย และอีก 2 รายบอกว่าควรปรับปรุงเรื่องการเจาะหลัง ความพึงพอใจต่อการดูแลจากพยาบาลบอกว่าพอใจทั้งหมด 12 ราย ส่วนในเรื่องความพึงพอใจต่อการมารับบริการจากโรงพยาบาลตอบว่าพึงพอใจ 9 ราย อยากให้ปรับปรุง 1 รายในเรื่องขั้นตอนที่อยู่ยาก ส่วนเรื่องสถานที่ตรวจ พอลใจ 3 ราย อยากให้ปรับปรุง 8 สถานที่จอตลอดใจ 7 ราย อยากให้ปรับปรุง 3 ราย ส่วนข้อเสนอแนะต่างๆ ที่ควรปรับปรุง ได้แก่ ความรวดเร็วในการตรวจ อยากให้การทำงานการตรวจเร็วขึ้น ไม่ต้องรอคิวนาน สถานที่ตรวจอยากให้กว้างขึ้นและโรงพยาบาลควรปลูกต้นไม้มากขึ้น

2.4 ด้านภาพลักษณ์และการรับรู้คุณค่าของตัวเอง

ผลการศึกษาพบว่าด้านความมั่นใจในตัวเองผู้ป่วย 4 รายบอกว่ารู้สึกตกใจต่อการเปลี่ยนแปลงของภาพลักษณ์ของตัวเองได้แก่ การที่มีอาการผรุสว่ส่วนอีก 7 ราย บอกว่าไม่ตกใจ และการรับรู้ตัวเองว่ารูปร่างหน้าตาของตนแปลกไป 9 ราย ไม่รู้สึกแปลก 3 ราย จากการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกายดังกล่าวทำให้ผู้ป่วยรู้สึกไม่มั่นใจในตนเอง 8 ราย ส่วนอีก 4 ราย รู้สึก

ว่าไม่มีผลกระทบต่อความมั่นใจ ของตัวเอง เมื่อเกิดอาการผมร่วงขึ้นผู้ป่วยจะมีวิธีการแก้ไขเพื่อเสริมสร้างความมั่นใจ และภาพลักษณ์โดยวิธีใส่หมวก 6 ราย ใส่วิก 1 ราย โปกศีรษะ 3 ราย และมีผู้ป่วย 2 รายที่เลือกอยู่แต่ในบ้าน

2.5 การตั้งความหวังในอนาคต

จากการศึกษาพบว่าด้านความต้องการ ความคาดหวัง และ ด้านการวางแผนชีวิตในอนาคตจากการสัมภาษณ์พบว่าผู้ป่วยทุกรายมีการคาดหวังว่าจะหายจากโรค และต้องการที่จะเรียนต่อเพื่อที่จะได้ประกอบอาชีพตามที่ตัวเองต้องการเช่น แพทย์ ทหาร ตำรวจ ครู โปรแกรมเมอร์ ฯลฯ ผู้ป่วยเด็กโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวทุกคนมีความต้องการที่จะหายจากโรค จึงทำให้ผู้ป่วยมีความสนใจในความเจ็บป่วยของตนเอง มีการดูแลตัวเองตามคำแนะนำจากบุคลากรสุขภาพ หรือบางคนก็จะใช้วิธีการพึ่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ขอพรเพื่อให้ตนเองหายจากโรคและมีชีวิตอยู่ต่อไป

3. ด้านสังคม

3.1 ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นทั้งกลุ่มเพื่อน ครูและบุคคลในครอบครัว

จากการศึกษาพบว่าในเรื่องสัมพันธภาพกับครอบครัวผู้ป่วย 7 ราย บอกว่าสัมพันธภาพดีขึ้นหลังจากเจ็บป่วย ผู้ป่วย 5 ราย บอกว่าสัมพันธภาพกับครอบครัวเท่าเดิม เรื่องสัมพันธภาพครูผู้ป่วย 7 รายบอกว่าเท่าเดิม 4 รายบอกว่าเพิ่มขึ้น 1 รายบอกว่าน้อยลง ส่วนเรื่องสัมพันธภาพกับเพื่อนผู้ป่วย 2 รายบอกว่าเพิ่มขึ้น 8 รายบอกว่าเท่าเดิม 2 รายบอกว่าน้อยลง

จากผลการศึกษา สรุปได้ว่า การเจ็บป่วยทำให้ผู้ป่วยเด็กโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวต้องไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลเป็นประจำทำให้ผู้ป่วยมีความรู้สึกเบื่อ เนื่องจากผู้ป่วยแต่ละรายเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการรักษามาแล้วเป็นเวลาตั้งแต่ 6 เดือน – 3 ปี การรักษาของแพทย์ไม่ว่าจะเป็นการเจาะหลังซึ่งทำให้ผู้ป่วยรู้สึกเจ็บ รวมทั้งระยะเวลาที่ต้องรอคิวนาน และสถานที่ที่ค่อนข้างคับแคบ และผู้ป่วยเด็กโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวเมื่อได้รับการรักษาโดยการให้ยาเคมี ก็จะทำให้ภาพลักษณ์ของตัวเองเปลี่ยนแปลง เช่น ผมร่วงทำให้ผู้ป่วยรู้สึกขาดความมั่นใจ และหาทางออกด้วยตัวเอง ทั้งในส่วนที่จะปรับปรุงภาพลักษณ์และจิตใจของคน ซึ่งภาพลักษณ์จะปรับโดยการ ใส่หมวก, วิกผม, หรือโปกผ้า ด้านจิตใจผู้ป่วยได้รับการดูแลจาก ครอบครัว แพทย์พยาบาล และบุคคลรอบข้างเป็นอย่างดี และเมื่อเกิดปัญหาที่จะหาทางออก เช่น ปรึกษาบิดามารดา เล่นเกม ฟังเพลง ดูทีวี อ่านหนังสือ นอนหลับ จดบันทึก พร้อมทั้งมีการนำเรื่องทางศาสนา ความเชื่อ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เรื่องบุญกรรม เข้ามาช่วยให้ตนเองมีความสบายใจขึ้น และจากการเจ็บป่วยด้วย

โรคมะเร็งเม็ดเลือดขาว ทำให้ตนเองต้องลดเวลาในการทำกิจกรรมลง หรือหยุดการทำกิจกรรมไปเลย ซึ่งเป็นผลจากข้อจำกัดต่างๆ ที่ผู้ป่วยต้องระมัดระวัง ในเรื่องของการเรียนมีเวลาให้ไม่ได้เต็มที่ เพราะต้องมารับการรักษา ทำให้บางคนต้องหยุดการเรียนไว้ก่อนหรือเรียนช้ากว่าเพื่อนๆ ในรุ่นเดียวกัน สภาพสังคมของเด็กก็มีวงจำกัดมากขึ้นเมื่อตัวเองไม่ค่อยได้สร้างสัมพันธภาพกับเพื่อนใหม่ และเพื่อนเก่าที่มีอยู่ก็มีบางส่วนที่เห็นใจให้ความเอาใจใส่ดูแลมากขึ้นสัมพันธภาพกับเพื่อนก็แน่นแฟ้นมากขึ้น ส่วนบางคนต้องหยุดเรียนมาอยู่บ้านทำให้ไม่ค่อยได้เจอเพื่อนและครู ทำให้มีเพื่อนน้อยลง สังคมของเด็กก็จะอยู่แค่ในครอบครัวของตัวเองเท่านั้น และ โอกาสที่เด็กจะได้แสดงความสามารถของตัวเองในด้านต่างๆ ก็มีน้อยลงจากข้อจำกัดต่างๆ

อภิปรายผล

1. ด้านร่างกาย (Biological)

1.1 ด้านอาการแสดงและการรักษาที่ได้รับ

จากผลการศึกษาพบว่าผู้ป่วยเด็กโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวต้องเผชิญกับความเจ็บปวดอันเป็นผลจากอาการแสดงของโรค ซึ่งเกิดขึ้นตั้งแต่เริ่มมีอาการเจ็บป่วย นอกจากนั้นยังต้องเจ็บปวดจากหัตถการต่างๆ ที่ได้รับซึ่งเด็กจะได้รับการเจาะเลือด เจาะไขกระดูกเพื่อตรวจดูเซลล์มะเร็ง และเมื่อทราบว่าเป็นโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวแน่นอน ก็จะเข้าสู่ขั้นตอนของการรักษาด้วยยาเคมีบำบัด ที่มีทั้งยารับประทานและยาฉีด โดยเด็กจะได้รับการฉีดยาเคมีบำบัดเข้าร่างกายจากหลายทางด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นการฉีดเข้าทางไขสันหลังซึ่งสิ้นแล้วแต่เป็นหัตถการที่สร้างความเจ็บปวดให้แก่เด็ก ผู้ป่วยเด็กโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวทุกคนรู้สึกทุกข์ทรมานกับความเจ็บปวดที่เกิดจากสาเหตุต่างๆ รวมทั้งจากการที่ผู้ป่วยเด็กต้องได้รับหัตถการต่างๆ ที่ก่อให้เกิดความเจ็บปวด ขณะที่เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลบ่อยๆ ได้แก่ การถูกเจาะเลือด ฉีดยา เจาะหลัง มีการศึกษาในส่วนที่เกี่ยวกับการลดความเจ็บปวดจากอาการ โรคมะเร็งว่า บุคลากรทางการแพทย์มักจะระมัดระวังในเรื่องการให้ยาลดความเจ็บปวดแก่ผู้ป่วยเด็กโรคมะเร็ง ทั้งนี้เพราะบุคลากรทางการแพทย์กลัวว่าผู้ป่วยเด็กจะติดยาแก้ปวด รวมทั้งการประเมินความเจ็บปวดยังยึดการตัดสินใจของบุคลากรทางการแพทย์เป็นสำคัญว่าผู้ป่วยปวดแค่ไหน ผู้ป่วยเด็กจึงมักไม่ได้ยาเพื่อลดการปวดอย่างทันท่วงทีแต่จะต้องทนปวดจนปวดมากขึ้นแล้วทนไม่ไหวจึงจะได้ยาลดอาการปวด (60) สอดคล้องกับการศึกษาของ Jean and Melzack (1992) (61) เกี่ยวกับความเจ็บปวดที่พบว่าบุคคลที่เคยประสบความเจ็บปวดและไม่ได้รับการบรรเทาความเจ็บปวดที่ดีพอจะทำให้เกิดความคับข้องใจ ผึงใจต่อความเจ็บปวดอันนั้น และมีความกลัวต่อความเจ็บปวด ดังนั้นเมื่อประสบความเจ็บปวดครั้งใหม่จะเป็นเหตุให้มีความอดทนต่อความเจ็บปวดได้น้อยลง หรือรับรู้ต่อความเจ็บปวดมากขึ้น ผลของการวิจัยครั้งนี้ยังชี้ให้เห็นอีกว่า ความเจ็บปวดจากการทำหัตถการ โดยเฉพาะการทำหัตถการที่เป็นการ เจาะ ไม่ว่าจะ

เป็น เจาะหลัง เจาะเลือด เป็นส่วนสร้างความเจ็บปวดทั้งทางกายและทางใจ สอดคล้องกับการศึกษาของสาวิตรี ลิ้มกมลทิพย์ (2546) (50) ที่พบว่าผู้ป่วยวัยรุ่นโรคมะเร็งรู้สึกว่าการได้รับความเจ็บปวดจากการทำหัตถการต่างๆ เช่น เจาะเลือด เจาะหลัง เป็นสถานการณ์ที่ผู้ป่วยวัยรุ่นโรคมะเร็งรู้สึกว่าคุณค่า และต้องการให้มีคนช่วยเหลือบรรเทาความเจ็บปวด

1.2 ด้านอาการข้างเคียงจากการรักษาด้วยยาเคมีบำบัดและภาวะไม่สุขสบาย

จากผลการศึกษาเมื่อเด็กเจ็บป่วยด้วยโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาว ทำให้เด็กต้องเผชิญกับความไม่สบายต่างๆ ที่เกิดจากการรักษาด้วยยาเคมีบำบัด ผลข้างเคียงจากการรักษาด้วยยาเคมีบำบัดที่พบได้แก่ อาการคลื่นไส้ อาเจียน แผลในปาก เพราะการรักษาด้วยยาเคมีบำบัดต้องกระทำอย่างต่อเนื่องและอาจยาวนานตั้งแต่ 3 ถึง 5 ปี ผู้ป่วยเด็กโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวจึงต้องเผชิญหน้ากับผลข้างเคียงของยาเคมีบำบัดอย่างยาวนาน และไม่สามารถหลีกเลี่ยงผลข้างเคียงเหล่านั้นได้ (62) ผลข้างเคียงของยาเคมีบำบัดมีทั้งผลระยะสั้นเช่น อาการเบื่ออาหาร ปากอักเสบ ท้องเดิน มีแผลในเยื่อช่องปาก ดิซเซีย อ่อนแอ ผื่น ผื่นแพ้ ผื่นแพ้ผิวหนัง อ่อนเพลีย กล้ามเนื้ออ่อนแรง และผลระยะยาวต่อการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย การทำงานของอวัยวะที่สำคัญเช่น กระดูกส่วนหน้าเปลี่ยนแปลง เป็นหมัน ไม่มีลักษณะทางเพศที่สอง (62) ทำให้ผู้ป่วยเด็กโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวที่ได้รับการรักษาด้วยยาเคมีบำบัดมีระดับความวิตกกังวลสูงกว่าผู้ป่วยวัยรุ่นโรคมะเร็งกลุ่มอื่น (Neville 1996) ความไม่สุขสบายทางกายเกิดจากการถูกรบกวนด้วยอาการที่ผิดปกติทางร่างกายจากสาเหตุต่างๆ (63) อาการของโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวเช่น อาการไข้ อาการอ่อนเพลีย และผลข้างเคียงของการรักษาด้วยยาเคมีบำบัด โดย Hedstrom and Skolin (64) ทำการศึกษาผู้ป่วยเด็กและวัยรุ่นโรคมะเร็งจำนวน 150 คน พบว่าความรู้สึกทุกข์ของผู้ป่วยเด็กและวัยรุ่นโรคมะเร็งส่วนหนึ่งมาจากความไม่สุขสบายทางกาย และความไม่สุขสบายทางกายที่ผู้ป่วยเด็กต้องเผชิญมากที่สุด 3 อันดับแรก ก็คือ ความเจ็บปวด อาการคลื่นไส้ อาเจียน และภาวะอ่อนล้า

1. อาการเบื่ออาหาร คลื่นไส้ อาเจียน เนื่องจากยามีผลกระทบต่อระบบประสาทส่วนกลางหรือเกิดจากความวิตกกังวล ความกลัว ซึ่งอาการจะรุนแรงมากขึ้นอยู่กับแต่ละบุคคลและขนาดของยา ถ้ามีอาการคลื่นไส้ อาเจียนหลายวัน อาจเป็นสาเหตุของการขาดภาวะสมดุลของน้ำและเกลือแร่ในร่างกาย

2. ปากอักเสบ (stomatitis) หรือมีแผลในเยื่อช่องปาก มักจะเกิดขึ้นในขณะเดียวกับไขกระดูกถูกกดจากฤทธิ์ของยา ทำให้ริมฝีปากและเยื่อช่องปากจะแห้ง ซีด และมีเลือดออกง่าย รับประทานอาหารได้น้อยลง

3. ท้องเดินหรือปวดท้อง เนื่องจากเซลล์เนื้อเยื่อ (mucosa) ของกระเพาะอาหารและลำไส้ถูกทำลาย เกิดการอักเสบ (mucosal ulcerations)

4. ผลของยาต่อการสร้างเม็ดเลือดของไขกระดูก เคมีบำบัดมีฤทธิ์กดการทำงานของไขกระดูก จะพบค่า

เม็ดเลือดแดงต่ำ ทำให้เนื้อเยื่อของร่างกายได้รับออกซิเจนไม่เพียงพอ ผู้ป่วยจะเหนื่อย อ่อนเพลีย มีอาการซีด

เม็ดเลือดขาวต่ำ ทำให้ผู้ป่วยมีความต้านทานต่ำ มีโอกาสติดเชื้อได้ง่าย

เกล็ดเลือดต่ำ ทำให้มีเลือดออกง่ายในอวัยวะต่างๆ เช่น มีเลือดกำเดาไหล มีเลือดออกทางเดินอาหาร เป็นต้น

5. ผลต่อยาเคมีบำบัดต่อผมและขน รากของเส้นผมหรือขนมีความไวต่อยาเคมีบำบัดมาก ดังนั้นขณะได้รับยา ผมและขนจึงมักจะร่วงและจะเป็นอยู่นานประมาณ 3 สัปดาห์ แต่เมื่อหยุดยาแล้วผมจะงอกขึ้นใหม่ภายใน 8 สัปดาห์

6. ผลต่อผิวหนัง ขาบางชนิดอาจทำให้เกิดอาการระคายเคืองต่อหลอดเลือดดำจะทำให้ผิวหนังมีสีคล้ำตลอดทางเดินของหลอดเลือดดำที่ให้ยาได้ หรือเกิดการอักเสบของหลอดเลือดดำบริเวณให้ยา เนื้อเยื่อถูกทำลายโดยเฉพาะเมื่อยารั่วออกจากหลอดเลือดดำ (extravasation) บริเวณที่ให้ยาจะบวม ปวด และเกิดเนื้อตาย

7. อ่อนเพลีย กล้ามเนื้ออ่อนแรง ซึ่งจะเกิดจากผลของยาเคมีบำบัดต่อกลิ้มเนื้อ และเส้นประสาท ผู้ป่วยอาจมีอาการซึมเศร้า หรือรู้สึกปวดแสบปวดร้อนตามปลายมือ ปลายเท้า หรือมีอาการชาตามแขน ขา บางครั้งมีอาการเคลื่อนไหวแบบงุ่มง่ามหรือสูญเสียการทรงตัว อาการดังกล่าวเป็นเพียงชั่วคราวระยะหนึ่งเท่านั้น

8. มีไข้ หนาวสั่น

1.3 ข้อจำกัดจากการเจ็บป่วยด้วย โรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวและวิธีการปรับตัว

จากการศึกษาพบว่า เมื่อผู้ป่วยรู้ว่าตนเองเป็น โรคมะเร็งเม็ดเลือดขาว ซึ่งทำให้ต้องเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงหลายอย่าง ที่เกิดจากข้อจำกัดของโรคจากการที่ต้องระมัดระวังในเรื่องของภาวะแทรกซ้อนต่างๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นจากภูมิต้านทานโรคที่ต่ำลง เนื่องจากการที่เม็ดเลือดขาวต่ำ เกร็ดเลือดต่ำเสี่ยงต่อการเกิดภาวะเลือดออกง่าย สิ่งต่างๆ เหล่านี้ทำให้ผู้ป่วยเด็กโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวต้องมีการปรับตัวหลายๆ ด้าน ซึ่งการป่วยเป็น โรคมะเร็ง เป็นความเปลี่ยนแปลงด้านสุขภาพ และเป็นสิ่งกระตุ้นสำหรับผู้ป่วยวัยรุ่นให้ต้องปรับตัว เป็นกระบวนการที่

ผู้ป่วยโรคมะเร็งใช้ในการกำหนดเป้าหมาย วิธีการ และการปรับเปลี่ยนชีวิตเพื่อต่อสู้กับโรค รวมทั้งสร้างความเข้มแข็งให้ผู้ป่วยทนกับความทุกข์ของโรคมะเร็ง การปรับตัวเป็นผลที่เกิดขึ้นจากการเผชิญปัญหา การปรับตัวจะเป็นหนทางให้คนเราสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้(65) การปรับตัวมีความสัมพันธ์กับธรรมชาติของชีวิตวัยรุ่น ซึ่งเป็นวัยแห่งการเปลี่ยนแปลงและการกำหนดเป้าหมาย และการพัฒนาการของชีวิต ผู้ป่วยโรคมะเร็งยังต้องปรับตัวมากยิ่งขึ้น เพื่อการมีชีวิตอยู่กับโรคมะเร็ง และสามารถต่อสู้กับโรคมะเร็ง(66) Roy กล่าวว่า การปรับตัว (Adaptation) เป็นเสมือนกับกระบวนการ และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการที่บุคคลใช้ความคิดเชิงเหตุผล รวมทั้งความรู้สึในการที่จะปรับเปลี่ยนตนเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลง ไปโดยมีวิธีการปรับตัว 4 ด้านคือ ด้านความต้องการด้านสรีระ ด้านอัตมโนคติ ด้านบทบาทหน้าที่ และด้านความสัมพันธ์ การเจ็บป่วยเป็นมะเร็งเป็นความเปลี่ยนแปลงด้านสุขภาพ และเป็นสิ่งกระตุ้นสำหรับผู้ป่วยวัยรุ่นที่ทำให้ผู้ป่วยวัยรุ่นต้องปรับตัวเพื่อต่อสู้เอาชนะ และดำรงสุขภาพ (67) จากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า ผู้ป่วยวัยรุ่นโรคมะเร็งมีการปรับตัวในด้านต่างๆ คือ

1. การปรับตัวตามความต้องการทางสรีรวิทยา เช่น ผู้ป่วยวัยรุ่นโรคมะเร็งเกิดความตระหนักถึงการบำรุงรักษา ดูแลสุขภาพมากขึ้น โดยการปฏิบัติตามแผนการรักษา และปฏิบัติตามคำแนะนำในการดูแลสุขภาพจากบุคลากรสุขภาพ (67)

2. การปรับตัวด้านอัตมโนคติ ผู้ป่วยเด็กวัยรุ่นโรคมะเร็งพยายามทำความเข้าใจความเจ็บป่วยของตนเอง และสร้างความรู้สึที่ดีกับการเจ็บป่วย มองว่าการเจ็บป่วยเป็นมะเร็งสามารถดูแลรักษาได้ (68) ทำให้เกิดความรู้สึกว่าการเจ็บป่วยไม่ได้เป็นอุปสรรคในการวางแผนชีวิตในอนาคต (69)

3. การปรับตัวด้านบทบาทหน้าที่ ผู้ป่วยวัยรุ่นโรคมะเร็งมักได้รับการสนับสนุนจากบุคคลรอบข้างได้แก่ บิดา มารดา เพื่อน และบุคลากรสุขภาพ ทำให้เกิดทัศนคติในชีวิตที่ดี

1.4 ชีวิตประจำวัน ความสามารถในการทำกิจวัตรประจำวันและกิจกรรมต่างๆ

จากการศึกษาในครั้งนี้พบว่า ผู้ป่วยเด็กป่วยด้วยโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาว ทำให้ไม่ได้ทำในสิ่งที่ตนต้องการจะทำ ได้แก่ ไม่ได้ออกไปไหน ไม่ได้โรงเรียน ไม่ได้เล่นแบบเพื่อนคนอื่น นอกจากนั้น เด็กยังไม่ได้กินอาหารที่ชอบ เป็นเพราะการเจ็บป่วยด้วยโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวและการรักษาจะมีผลทำให้เด็กมีภูมิคุ้มกันต่ำ จึงต้องระมัดระวังเกี่ยวกับการรับประทานอาหารต้องรับประทานอาหารที่สุกสะอาด งดผักสด ผลไม้สด อาหารรสจัด ของหมักดองต่างๆ และ

จากภาวะโภชนาการที่เปลี่ยนแปลง ทำให้ได้สารอาหารน้อยกว่าความต้องการของร่างกายจากการเบื่ออาหาร คลื่นไส้ อาเจียน เป็นแผลในปาก จึงควรงดอาหารที่กำขมมาก เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดอาการแน่นในกระเพาะอาหาร (70)

2. ด้านจิตใจ (Psychological)

2.1 สภาพทางจิตใจ อารมณ์ ความรู้สึกของผู้ป่วยเด็กโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาว

จากผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า เมื่อเด็กป่วยเป็นโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาว เด็กจะต้องพบกับสิ่งที่ทำให้เด็กกลัว ได้แก่ กลัวเข็ม กลัวเจ็บ กลัวไม่หาย สอดคล้องกับการศึกษาของ วราภรณ์ ชัยวัฒน์ (71) ที่ทำการศึกษาประสบการณ์ความกลัวของเด็กไทยวัยเรียน พบประเภทความกลัวของเด็ก ได้แก่ กลัวความรุนแรง ความน่าเกลียด ความเจ็บปวด การอยู่ตามลำพัง ความมืด ความตาย คนตาย วิญญาณและผี สาเหตุที่ทำให้เด็กกลัวสิ่งต่างๆ ดังกล่าว เนื่องจากกลัวมีลักษณะเฉพาะตามระดับพัฒนาการ และแปรเปลี่ยนไปตามอายุที่เพิ่มขึ้น การศึกษาครั้งนี้พบว่า เด็กจะมีความรู้สึกกลัวต่อการรักษาที่เจ็บปวด เป็นเพราะในการรักษาผู้ป่วยเด็กโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวนั้น เด็กจะได้รับการเจาะเลือด ฉีดยา และเจาะหลังบ่อยๆ ตลอดระยะของการรักษา ทำให้เกิดความเจ็บปวดแก่เด็ก ซึ่งเด็กที่เข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลนั้น จะกลัวเหตุการณ์ที่ทำให้เจ็บปวด (72) ความกลัวเป็นความรู้สึกต่อเหตุการณ์ปัจจุบันที่กำลังเผชิญ สามารถบอกที่มา สาเหตุของความกลัวได้ ความกลัวยังเป็นผลของสิ่งที่ถูกความเฉพาะอย่างที่ถูกความต่อความสมบูรณ์ทางชีวภาพ (73) ความกลัวเป็นอารมณ์ที่เกิดขึ้นเมื่อบุคคลรู้สึกว่าคุณเองไม่ได้รับความปลอดภัย ชีวิตถูกคุกคาม (74) มะเร็งไม่เพียงแต่จะมีผลต่อระบบต่างๆ ของร่างกาย แต่มะเร็งมีผลกระทบต่อทางด้านอารมณ์ และจิตใจของผู้ป่วยด้วย ปัญหาความกลัวเป็นปัญหาสำคัญอันดับแรกของผู้ป่วยวัยรุ่นที่เป็นมะเร็งทุกคนต้องเผชิญ ตั้งแต่รู้ว่าตนเองเป็นมะเร็ง ความกลัวเหล่านั้นได้แก่ ความกลัวการเจ็บปวด ความทรมาณจากอาการของโรค ตลอดจนการบำบัดรักษา และความกลัวตาย

การที่ผู้ป่วยเด็กโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวในการศึกษาครั้งนี้ได้รับการรักษาที่ใช้ระยะเวลายาวนาน ทำให้เด็กรู้สึกเบื่อ จากการรักษาที่ต้องเจ็บตัวบ่อยๆ นอกจากจะเบื่อการรักษาแล้ว ผู้ป่วยเด็กโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวยังเบื่อโรงพยาบาล เนื่องจากไม่ชอบที่โรงพยาบาลมีคนมาก เสียงดัง นอกจากนั้นเด็กยังรู้สึกเหนื่อยกับการเดินทางไปโรงพยาบาลบ่อยๆ เนื่องจากผู้ให้ข้อมูลบางคนบ้านอยู่ไกลถึงต่างจังหวัด จึงทำให้รู้สึกเหนื่อยกับการเดินทางไกล ต้องตื่นแต่เช้าอย่างไรก็ตามการไปโรงพยาบาล ก็ทำให้ผู้ป่วยเด็กได้พบสิ่งดีๆ คือ เจ้าหน้าที่ใจดี เห็นได้ว่าผู้ป่วยเด็กจะมีทั้งความรู้สึกทั้งชอบและไม่ชอบโรงพยาบาล ความเบื่อ หมายถึง ความแข็ง ไม่มีชีวิตชีว ป้อแป้ หรือตรงกับภาษาอังกฤษว่า Depression ได้แก่ อารมณ์ซึมเศร้า เป็นลักษณะแสดงถึงความต่ำของอารมณ์ คนเราจะความแข็งด้วยกันทุกคน บางครั้งเป็นเรื่องธรรมดา แต่ถ้ามีอาการมากและ

ยาวนาน อาจเบื่อกับทุกสิ่งทุกอย่าง แม้แต่ชีวิตของตนเอง ถ้าเกิดกับเด็กจะมีอันตรายมาก อาจมีการฆ่าตัวตายได้ ความวิตกกังวลเป็นลักษณะที่จิตใจไม่สงบ ขาดสมาธิ เป็นความรู้สึกนึกคิดของแต่ละบุคคล ขาดความมั่นใจ คิดไปว่าไม่สามารถจะทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้ตามต้องการ หรือไม่สามารแก้ไขปัญหาบางอย่างได้ ทำให้จิตใจไม่ปกติ ความวิตกกังวลของแต่ละบุคคลมีสาเหตุแตกต่างกันและมีไม่เท่ากัน ขึ้นอยู่กับการปรับตัว บางคนวิตกกังวลมากจนทำอะไรไม่ได้ มีอาการทางจิตและทางกาย บางคนมีอาการเล็กน้อยทางด้านจิตใจในเรื่องเดียวกัน ทั้งนี้ เกิดจากการอบรมเลี้ยงดู และความเคยชินจากประสบการณ์ที่ได้รับของแต่ละคน (31) ความวิตกกังวลเป็นอารมณ์พื้นฐาน และเป็นส่วนหนึ่งของอารมณ์อื่นๆ Freud กล่าวว่าความวิตกกังวลเป็นประสบการณ์ส่วนบุคคลที่มีลักษณะหวาดหวั่น ตึงเครียด ยุ่งยาก และไม่มีความสุข เกิดจากแรงผลักดันภายในอิด(id) ที่ไม่สามารถตอบสนองต่อซูเปอร์อีโก้(Superego) ทำให้เกิดปฏิกิริยาสู้หรือหนี(Fight or Flight) (75) Bolander (73) ยังได้อธิบายว่าความวิตกกังวลคือความห่วงใยในอนาคต มีลักษณะคลุมเครือ มักไม่มีเหตุผล บุคคลที่อยู่ในความวิตกกังวลมักรู้สึกไม่มั่นใจ ยุ่งยาก ไม่มั่นคง และไร้เหตุผล ผู้ป่วยวัยรุ่นโรคมะเร็งเป็นผู้ป่วยที่มีระดับความวิตกกังวลสูง มีทั้งความรู้สึกวิตกกังวลแบบเฉียบพลันที่เกิดจากความรู้สึกถูกคุกคามจากโรคมะเร็ง ตลอดจนความไม่สุขสบายด้วยเหตุผลต่างๆ และความวิตกกังวลที่มีลักษณะเรื้อรังที่ทำให้ผู้ป่วยโรคมะเร็งมีความรู้สึกหวั่นไหวไม่มีความสุข รู้สึกขาดความมั่นคงปลอดภัย ความวิตกกังวลแบบนี้จะแฝงอยู่กับผู้ป่วยตลอดเวลา (76) อาการของโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวล้วนเป็นสิ่งคุกคามการเจริญเติบโต สุขสบายทางกายทำให้ผู้ป่วยวัยรุ่นต้องสูญเสีย และใช้พลังงานอย่างมากในการซ่อมแซมร่างกายส่วนที่สึกหรอมากกว่าการสร้างเสริมให้ร่างกายแข็งแรงเติบโตสมบูรณ์ตามวัย ร่างกายของผู้ป่วยวัยรุ่นโรคมะเร็งเม็ดเลือดจึงอาจผอมแห้ง มีรูปร่างเล็กกว่าวัย ทำให้ผู้ป่วยรู้สึกว่าตนเองแตกต่างจากวัยรุ่นคนอื่นๆ (77) อาการของโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวยังคุกคามความสบายทางกายเช่น อาการซีดที่ทำให้เด็กอ่อนเพลียง่าย อาการไข้จากการติดเชื้อง่าย ทำให้ผู้ป่วยวัยรุ่นโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวตระหนักถึงผลของความเจ็บป่วยที่มีต่อตนเองมากขึ้น ทำให้เกิดความเครียด ความกลัว ส่งผลให้จิตใจไม่แจ่มใสร้ายเหมือนวัยรุ่นที่มีสุขภาพปกติ(78)

2.2 ความเชื่อเรื่องโชคชะตา บุญกรรม และศาสนา ต่อการเจ็บป่วย

จากการศึกษาพบว่าผู้ป่วยเด็กโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวส่วนใหญ่มีความเชื่อในเรื่องศาสนา ความศรัทธาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ และช่วยให้เกิดความสบายใจ โดยการทำพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนา หรือการกระทำตามความเชื่อนั้นครบครันและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อความเชื่อและความศรัทธาของผู้ป่วยเด็กด้วย เด็กวัยรุ่นกำลังเสาะแสวงหาหลักการในการแก้ความทุกข์ร้อนทางจิตใจ และแนวทางดำเนินชีวิตอย่างผู้ใหญ่ จึงพึงเล็งให้ความสำคัญแก่ศาสนา ปรัชญา อุดมคติ และค่านิยมต่างๆ แต่จะจิตใจเด็กวัยรุ่นมากหรือนั้น ขึ้นอยู่กับว่าศาสนาและ

ปรัชญา อุดมคติอื่นๆ ให้ความกระจ่างแก่จิตใจอย่างสมเหตุสมผลแก่เขาได้ก็เพียงโรบัสต์ อีกทั้งสิ่งแวดล้อม กลุ่ม และผู้ใหญ่ที่เด็กนิยม ได้มีอิทธิพลต่อตัวเขาเกี่ยวกับเรื่องนี้เช่นโรบัสต์ (33) แม้ว่าการเจ็บป่วยเป็นมะเร็งจะเป็นสถานการณ์ที่ทุกข์ทรมาน โหดร้าย และเจ็บปวด โรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวยังเป็นโรคมะเร็งที่สามารถรักษาให้หายขาดหรือมีอาการของโรคสงบลงได้(62) การได้รับรู้ข้อมูลนี้จากแพทย์ พยาบาลตลอดจนบุคคลรอบข้าง จึงช่วยกระตุ้นให้ผู้ป่วยวัยรุ่มมะเร็งเม็ดเลือดขาวมีความหวังอยู่บ้าง(79) สอดคล้องกับการศึกษาของ สุชาติพิศ เปี่ยมมิตร (80) พบว่าผู้ป่วยบางคนยังค้นหาวิธีการรักษา และการดูแลสุขภาพอื่นๆ เช่น พยายามงดอาหารบางชนิด รับประทานอาหารมังสวิรัต บางคนทดลองนั่งสมาธิเพื่อให้เกิดความผ่อนคลายจิตใจ บางคนก็รักษาทางไสยศาสตร์ บางคนแสวงหาขาสมนุไพรที่ได้รับคำบอกเล่าว่าเคยมีคนใช้แล้วหายมาหลายคน ในแนวคิดปรัชญาศาสนา การแสดงความตระหนักในการปล่อยวางชีวิต ขอมรับ ดำรงชีวิตอย่างสงบปรับตัวเข้าไปในสังขะธรรมแห่งการเกิด แก่ เจ็บ และ ตายมีชีวิตอย่างไม่เป็นทุกข์เรียกว่า “มรณสติ” (พระเทพวิสุทธิเมธี 2536)(81) ซึ่งถือเป็นหลักธรรมคำสอนให้บุคคลรู้จักพิจารณาชีวิต ตระหนักถึงความไม่เที่ยงแห่งชีวิต ตระหนักถึงบั้นปลายของชีวิตที่เป็นธรรมชาติ ความสงบ และขอมรับในชะตาชีวิตอย่างเป็นสุข ถือเป็นหลักการของการบำบัดโดยใช้หลักศาสนา ซึ่งมีผู้ป่วยโรคมะเร็งจำนวนไม่น้อยปฏิบัติ (82) ทั้งนี้เพราะหลักศาสนามักเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจ และทำให้ผู้ป่วยมะเร็งเกิดความเข้มแข็งต่อสู้กับชีวิตได้อย่างสงบ (83) ซึ่งผู้ป่วยมะเร็งใช้การทำสมาธิ กำหนดจิตให้สงบเป็นส่วนหนึ่งของการบำบัด ความสงบและขอมรับในชะตาชีวิตอย่างเป็นสุข จึงมีความใกล้ชิดและเชื่อมโยงกับมโนทัศน์ของความเชื่อ ความศรัทธา ศาสนา ซึ่งผู้ป่วยวัยรุ่มมักได้รับอิทธิพลเหล่านี้จากการถ่ายทอดโดยครอบครัว ทำให้ศาสนาเป็นแหล่งสนับสนุนทางจิตใจที่สำคัญสำหรับผู้ป่วยวัยรุ่ม โรคมะเร็ง (68) สอดคล้องกับ Carson (84) ที่กล่าวว่า วัยรุ่มจึงเป็นผู้ป่วยกลุ่มหนึ่งที่สามารถเข้าใจ และเข้าถึงแนวความคิดทางศาสนาได้

2.3 ด้านความพอใจในชีวิต

จากการศึกษาพบว่า ผู้ป่วยเด็กส่วนใหญ่พอใจต่อสภาพความเป็นอยู่ในปัจจุบันคิดว่าเหมาะสมดี มีความพึงพอใจต่อการรักษาและการดูแลที่ได้รับ จากครอบครัว เพื่อน ครู บุคลากรทางการแพทย์และสถานพยาบาล โดยบิดามารดาและผู้ป่วยเด็กมารับการรักษาตามกำหนดเวลานัด บิดามารดามีความรักใคร่ เอาใจใส่ ห่วงใยต่อผู้ป่วย นอกจากนี้ยังคอยติดตามอาการสังเกตอาการที่ผิดปกติที่อาจจะเกิดขึ้น ได้แก่ มีไข้ คลื่นไส้ อาเจียน ตามความรู้สึกรู้สึกของผู้ป่วยเด็ก ตลอดจนจัดหาอาหารที่ดีมีประโยชน์ให้กับผู้ป่วยเด็ก ส่งผลให้ลดภาวะแทรกซ้อนจากการรักษา และมีสุขภาพที่แข็งแรงขึ้น อันเป็นแรงสนับสนุนทางอารมณ์ ทำให้ผู้ป่วยเด็กรู้สึกพอใจและมีความสุข

2.4 ด้านภาพลักษณ์และการรับรู้คุณค่าของตนเอง

จากการศึกษาพบว่า เด็กจะรู้สึกอายที่ผมร่วง ทำให้หัวโล้น เนื่องจากผู้ป่วยเด็กทุกคนจะมีอาการผมร่วง หลังจากได้รับยาเคมีบำบัด ซึ่งอาการผมร่วงเป็นอาการข้างเคียงอย่างหนึ่งที่พบได้จากการได้รับยาเคมีบำบัด เนื่องจากเซลล์รากผมเป็นเซลล์อีกชนิดหนึ่งที่มีการแบ่งตัวตลอดเวลา เมื่อผู้ป่วยได้รับยาเคมีบำบัดส่วนมากจะมีอาการผมร่วงหลายสัปดาห์ หลังจากเริ่มได้รับยา (83) เพราะยาฆ่าเซลล์รากผม ทำให้รากผมอ่อนแอ ผมร่วงง่าย เมื่อเด็กผมร่วงมากๆ ก็ต้องโกนผม ทำให้เด็กรู้สึกอายที่ไม่มีผม แต่พอนานไปเด็กก็จะเริ่มรู้สึกชินกับภาพลักษณ์ของตนเอง และจะใช้วิธีการต่างๆ ที่ช่วยส่งเสริมภาพลักษณ์ของตนในทางที่ดีขึ้น เช่น การสวมหมวก ใส่วิกผม

2.5 การตั้งความหวังในอนาคต

จากการศึกษาพบว่า ผู้ป่วยเด็กทุกคนมีความหวังว่าการรักษาจะทำให้ภาวะของโรคหายไปได้ และมีความมุ่งหวังว่าในอนาคตอยากเป็นอะไร ซึ่งแต่ละคนก็มีจุดมุ่งหมายในชีวิตต่างกันไป มีผู้ให้ความหมายเกี่ยวกับความหวังไว้หลายท่าน ดังที่ Lazarus 1991 (86) กล่าวถึงความหวังว่าเป็นความปรารถนาอย่างแรงกล้าในจิตใจ เพื่อที่จะทำให้ผลที่น่ากลัวดีขึ้น และเป็นความปรารถนาที่จะบรรเทาจากสถานการณ์ที่เป็นลบ ความหวังจึงมีความสำคัญเมื่อเจ็บป่วย โดยเฉพาะการป่วยด้วยโรคมะเร็งที่ทำให้นึกถึงการเสียชีวิตและความทุกข์ทรมาน การมีความหวังจึงเป็นกลไกต่อสู้ที่ช่วยเสริมกำลังใจผู้ป่วย Mc Gee(82) กล่าวว่า การต่อสู้กับโรคมะเร็งนั้น กำลังใจเป็นสิ่งสำคัญ ซึ่งองค์ประกอบที่ช่วยเสริมสร้างกำลังใจให้ผู้ป่วยก็คือความหวัง เช่นเดียวกับมิลเลอร์ (87) กล่าวว่า ความหวังเป็นพลังสำคัญในการดำรงชีวิตของมนุษย์ เป็นการคาดหมายถึงอนาคตว่าจะบรรลุความสำเร็จในสิ่งที่ปรารถนา แม้จะมีความไม่มั่นใจปะปนอยู่ด้วย ซึ่งความหวังนี้เปรียบความพร้อมภายในตัวของบุคคลที่จะก่อให้เกิดการแสดงออกในเรื่องต่างๆ โดยได้แบ่งระดับความหวังที่พบในบุคคลทั่วไปออกเป็น 3 ระดับ คือ

ระดับที่ 1 เป็นความปรารถนาทั่วไป ในลักษณะผิวเผิน ไม่จริงจังเท่าใด ได้แก่ ความปรารถนาที่จะได้รับความสะดวกสบายในชีวิตประจำวัน เป็นความปรารถนาที่จะให้การดำรงชีวิตประจำวันราบรื่น ถ้าไม่สมหวังบุคคลจะรู้สึกไม่พอใจระยะหนึ่งเท่านั้น

ระดับที่ 2 เป็นความหวังของบุคคลเกี่ยวกับสัมพันธภาพที่ดี หวังที่จะพัฒนาตนเองไปในทางที่เหมาะสม และหวังที่จะประสบความสำเร็จเกี่ยวกับตนเอง ซึ่งหากไม่สมหวัง บุคคลจะวิตกกังวล

ระดับที่ 3 เป็นความหวังระดับสูงที่สุดของบุคคล ซึ่งบุคคลหวังที่จะหลุดพ้นจากความเจ็บปวด ความทุกข์ทรมาน ความลำบาก การถูกกักขัง หรือขาดอิสรภาพ ความหวังในระดับนี้ เป็นพลังที่สำคัญของบุคคลในการที่จะปรับตัวต่อความเจ็บป่วยเรื้อรัง และความเจ็บป่วยที่คุกคามชีวิต ซึ่งหากบุคคลไม่สมหวังจะทำให้ท้อแท้ เหนื่อยหน่ายและสิ้นหวัง

ซึ่งกลุ่มผู้ป่วยเด็กโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวทุกคนมีความหวังในระดับ 3 คืออยากหายจากโรค การที่บุคคลมีความหวังก่อให้เกิดกำลังใจ ส่งผลต่อการสนับสนุนให้มีพฤติกรรมสุขภาพที่ดี และมารับการรักษาอย่างต่อเนื่อง

3. ด้านสังคม (Social)

3.1 ความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นทั้งกลุ่มเพื่อนและบุคคลในครอบครัว

จากการศึกษาพบว่า เมื่อผู้ป่วยเด็กไม่สบายด้วยโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาว ทำให้ได้รับการเอาใจใส่จากญาติดีขึ้น ไม่ว่าจะเป็นพ่อ แม่ พี่ น้อง ญาติ รวมทั้งเพื่อนและครู พ่อแม่จะเอาใจ ตามใจ ส่วนที่น้องจะเอาใจคอยช่วยเหลือ ญาติคนอื่นๆ ก็จะไปเยี่ยมเวลาเด็กไม่สบาย และเมื่อผู้ป่วยได้กลับไปบ้าน หรือไปโรงเรียน ทำให้เด็กได้เจอกับเพื่อนๆ และเมื่อเพื่อนรู้ว่าผู้ป่วยเด็กไม่สบาย ก็จะให้ความช่วยเหลือดี โดยเฉพาะเพื่อนสนิท รวมทั้งครูจะเข้ามาช่วยสอนหนังสือ ช่วยดูแลไม่ให้ผู้ป่วยถูกแกล้งจากเพื่อนคนอื่น ที่เป็นเช่นนี้เป็นเพราะเมื่อผู้ป่วยเด็กไม่สบายจะได้รับการเอาใจใส่จากบุคคลรอบข้างมากขึ้น ซึ่งการได้รับความเอาใจใส่จากบุคคลรอบข้างนั้น มักจะพบได้เสมอในผู้ป่วยเด็กที่ได้รับความเจ็บป่วย ไม่ว่าจะเป็นการเจ็บป่วยด้วยโรคเฉียบพลันหรือเรื้อรัง เช่นเดียวกับที่อาจพบได้ในผู้ป่วยเด็กโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวที่ได้รับการรักษาด้วยยาเคมีบำบัด ในช่วงของการวินิจฉัยว่าผู้ป่วยเด็กมีโรคเรื้อรังที่รุนแรงนั้น ผู้ป่วยเด็กจะเป็นจุดสนใจจากครอบครัว เพื่อน และบุคลากรทางการแพทย์ (88) บิดามารดาจะทุ่มเทเวลาให้กับผู้ป่วยเด็ก ตามใจและปกป้องเด็กป่วยมากขึ้น ถึงแม้ว่าเด็กจะอยู่ในระยะอาการของโรคสงบแล้ว ก็ยังเลี้ยงดูเด็กให้อยู่ในสายตาตลอดเวลา ปฏิบัติต่อเด็กเหมือนยังเจ็บป่วยอยู่ ตามใจและปกป้องมาก ไม่มีการวางกฎเกณฑ์และระเบียบวินัย (89) และได้มีการศึกษาในเด็กที่มีพี่น้องป่วยด้วยโรคเรื้อรังหรือโรคมะเร็งบางรายพบว่าพี่น้องผู้ป่วยจะมีความรู้สึกเห็นใจผู้ป่วย อยากปกป้อง มีความรักที่แท้จริงให้กับผู้ป่วย มีความอดทนต่อผู้ป่วยมากขึ้น (90) ผู้ป่วยเด็กโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวมักได้รับการสนับสนุนที่ดีจากบุคคลรอบข้างได้แก่ บิดา มารดา เพื่อน ครู และบุคลากรสุขภาพ ทำให้ผู้ป่วยรู้สึกว่าตนเองไม่ได้ถูกทอดทิ้งให้ต่อสู้กับโรคมะเร็งเพียงลำพัง (91) ธรรมชาติการเจ็บป่วยของโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวมีช่วงที่อาการของโรคสงบ แม้จะเป็นช่วงเวลาเพียงสั้นๆ แต่ช่วงเวลานั้นถือเป็นช่วงที่มีค่าที่ผู้ป่วยสามารถกระทำการสิ่งที่ยากกระทำ ได้กลับไปใช้ชีวิตที่นอกเหนือจากบทบาทความเป็นผู้ป่วยโรคมะเร็ง ผู้ป่วยเด็กโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวจึงมีโอกาสพบประสบการณ์ดีๆ ในช่วงเวลาที่ตน

เจ็บป่วย(92) ในด้านสังคมและการมีสัมพันธกับบุคคลรอบข้างในแง่ดีและมีสัมพันธภาพในลักษณะพึ่งพาเพราะผู้ป่วยเห็นว่าเป็นแหล่งประโยชน์ที่ช่วยสนับสนุนให้ตนเองต่อสู้กับความเจ็บป่วย สอดคล้องกับการศึกษาของ Yen (67) พบว่าผู้ป่วยวัยรุ่นโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวมีความต้องการพบปะกับเพื่อนฝูงรวมทั้งพยายามสร้างสัมพันธกับผู้ป่วยวัยรุ่นอื่นๆ แรงสนับสนุนทางสังคม (Social support) ถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดที่ทำให้ผู้ป่วยสามารถปรับตัว มีชีวิตต่อสู้กับความเจ็บป่วยได้ แหล่งที่มาของแรงสนับสนุนทางสังคม ได้แก่ ครอบครัว เพื่อน โดยเฉพาะผู้ป่วยโรคเดียวกัน บุคลากรในทีมสุขภาพ และศาสนา

ข้อเสนอแนะ

ด้านร่างกาย

การศึกษาพบว่าจากการสัมภาษณ์ผู้ป่วยจะได้รับการรักษาโดยวิธีการให้ยาเคมี, เจาะหลัง, เจาะเลือด, ให้เลือด ซึ่งการรักษาทำให้ผู้ป่วยเกิดอาการข้างเคียง ดังนี้ ผมร่วงทุกคน ส่วนมากมีอาการคลื่นไส้ อาเจียน และแผลในปาก ส่วนอาการติดเชื้อและเลือดออกง่ายพบได้เท่าๆ กัน อาการท้องผูกพบได้น้อย แต่อาการท้องเสียไม่พบ จากอาการที่เกิดขึ้นทำให้บุคคลรอบข้างมีการดูแลเอาใจใส่ผู้ป่วยมากขึ้น โดยครอบครัวของผู้ป่วยทุกคนจะให้การดูแลเอาใจใส่ต่อผู้ป่วยเพิ่มขึ้น ทุกครอบครัว ส่วนอาจารย์ และเพื่อนส่วนมากก็จะดูแลเพิ่มมากขึ้น แต่เพื่อนบ้านก็จะเหมือนเดิม สรุปว่าการได้รับการดูแลจากครอบครัวอย่างดีทำให้ผู้ป่วยเด็กโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวมีภาวะแทรกซ้อนน้อยลง สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นการนำครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลผู้ป่วยเด็กโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาว จะทำให้ผู้ป่วยเด็กมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น และมีกำลังใจในการต่อสู้กับโรคต่อไป

ด้านจิตใจ

การศึกษาพบว่าอาการเจ็บป่วยทำให้ผู้ป่วยต้องไปรับการรักษาที่โรงพยาบาลเป็นประจำทำให้ผู้ป่วยมีความรู้สึกเบื่อ เนื่องจากผู้ป่วยแต่ละรายเป็นกลุ่มตัวอย่างที่ได้รับการรักษามาแล้วเป็นเวลาตั้งแต่ 6 เดือน – 3 ปี การรักษาของแพทย์ไม่ว่าจะเป็นการเจาะหลังซึ่งทำให้ผู้ป่วยรู้สึกเจ็บ รวมทั้งระยะเวลาที่ต้องรอคิวและสถานที่ที่ค่อนข้างคับแคบ และผู้ป่วยเมื่อได้รับการรักษาโดยการให้ยาเคมี ก็จะทำให้ภาพลักษณ์ของตัวเองเปลี่ยนแปลงทั้งในเด็กผู้หญิงและในเด็กผู้ชาย เช่น ผมร่วงทำให้ผู้ป่วยรู้สึกขาดความมั่นใจ และหาทางออกด้วยตัวเอง ทั้งในส่วนที่จะปรับปรุงภาพลักษณ์และจิตใจของตน ซึ่งภาพลักษณ์จะปรับโดยการ ใส่หมวก, วิกผม, หรือโพกผ้า ด้านจิตใจผู้ป่วยต้องการการดูแลจาก ครอบครัว แพทย์ พยาบาลและบุคคลรอบข้างเป็นอย่างดี และเมื่อเกิดปัญหาก็จะหาทางออก เช่น ปรีกษาบิดามารดา เล่นเกม ฟังเพลง ดูทีวี อ่านหนังสือ นอนหลับ

จดบันทึก พร้อมทั้งมีการนำเรื่องทางศาสนา ความเชื่อ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เรื่องบุญกรรม เข้ามาช่วยให้ตนเองมีความสุขใจขึ้น บุคลากรทางการแพทย์ควรให้ความสำคัญทางด้านจิตใจแก่ผู้ป่วยเด็ก โรคมะเร็งเม็ดเลือดขาว โดยเฉพาะในผู้ป่วยเด็กวัยรุ่นที่เป็นวัยแห่งการเปลี่ยนแปลงทั้งด้านร่างกาย และจิตใจ อยู่ในวัยหัวเลี้ยวหัวต่อของชีวิต เมื่อเจ็บป่วยด้วย โรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวนับว่าเป็นวิกฤตกาลของชีวิต ผู้ป่วยเด็กย่อมต้องการกำลังใจและความเข้าใจจากบุคคลรอบข้างอย่างมาก แต่บางครั้งผู้ดูแลอาจจะไม่สามารถสังเกตเห็นได้ เพราะผู้ป่วยเด็กวัยรุ่นมักจะเกรงใจและไม่กล้าที่จะร้องขอความช่วยเหลือ บางคนอาจต้องเผชิญกับความทุกข์ทรมานใจอยู่คนเดียว

ด้านสังคม

การศึกษาพบว่าเมื่อเด็กป่วยเป็น โรคมะเร็งเม็ดเลือดขาว ทำให้ตนเองต้องลดเวลาในการทำกิจกรรมลง หรือหยุดการทำกิจกรรมไปเลย ซึ่งเป็นผลจากข้อจำกัดต่างๆ ที่ผู้ป่วยต้องระมัดระวัง ในเรื่องของการเรียนมีเวลาให้ไม่ได้เต็มที่เพราะต้องมารับการรักษา ทำให้บางคนต้องหยุดการเรียนไว้ก่อนหรือเรียนช้ากว่าเพื่อนๆ ในรุ่นเดียวกัน สภาพสังคมของเด็กก็มีวงจำกัดมากขึ้นเมื่อตัวเองไม่ค่อยได้สร้างสัมพันธ์ภาพกับเพื่อนใหม่ และเพื่อนเก่าที่มีอยู่ก็มีบางส่วนที่เห็นใจให้ความเอาใจใส่ดูแลมากขึ้นสัมพันธ์ภาพกับเพื่อนก็แน่นแฟ้นมากขึ้น ส่วนบางคนต้องหยุดเรียนมาอยู่บ้านทำให้ไม่ค่อยได้เจอเพื่อนและครู ทำให้มีเพื่อนน้อยลง สังคมของเด็กก็จะอยู่แค่ในครอบครัวของตัวเองและเด็กป่วยด้วยโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวด้วยกันเองเท่านั้น และโอกาสที่เด็กจะได้แสดงความสามารถของตัวเองในด้านต่างๆ ก็มีน้อย

สรุปข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย

1. ในการทำหัตถการให้กับผู้ป่วยเด็กโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวในการวินิจฉัยโรคครั้งแรกๆ เช่น การเจาะหลัง เจาะไขกระดูก ควรใช้แพทย์ที่มีความชำนาญในการเจาะหลัง ไม่ควรเร่งรีบจนเกินไปเมื่อให้ชาเขาก็ควรรอให้ชาออกฤทธิ์ก่อนลงมือ เพื่อไม่ให้ผู้ป่วยเด็กเกิดความรู้สึกกลัว และเกิดความรู้สึกฝังใจต่อการทำหัตถการที่เจ็บปวด

2. ก่อนการทำหัตถการแต่ละครั้ง ควรบอกให้ผู้ป่วยเด็กโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวรับทราบทุกครั้ง ให้เวลาและ โอกาสแก่ผู้ป่วยเด็กมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นและเลือกวิธีการรักษาเท่าที่เป็นไปได้ เพราะผู้ป่วยเด็กอายุ 12-15 ปี มีการรับรู้และความคิดเท่ากับในผู้ใหญ่

3. ผู้ป่วยเด็ก โรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวที่มีความเชื่อทางด้านศาสนาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ ก่อนทำหัตถการต่างๆ ที่สร้างความเจ็บปวด อาจให้เวลาแก่ผู้ป่วยเด็กได้

ทำกิจกรรม เช่น สวดมนต์ ขอพรสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ตามความเชื่อเพื่อให้ผู้ป่วยเด็กมีกำลังใจ และลดความวิตกกังวล ให้ความร่วมมือในการรักษามากขึ้น ไม่มองว่าเป็นเรื่องเหลวไหลไร้สาระ

4. ในด้านการศึกษาในอนาคต โรงพยาบาลควรจัดห้องเรียนสำหรับเด็กป่วยโรคเรื้อรังที่ต้องเข้ารับการรักษาในโรงพยาบาลมีโอกาสได้เรียนหนังสือเหมือนกับเด็กปกติ เพราะเด็กโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการศึกษา เมื่อเด็กมีโอกาสได้เรียนเหมือนกับเพื่อนๆ เด็กจะเกิดความมั่นใจ รู้สึกว่าตัวเองมีความสามารถเท่ากับเด็กปกติ

5. โรงพยาบาลควรมีการจัดตั้งชมรมหรือกลุ่มสำหรับเด็กป่วยโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาว ได้มีโอกาสพบปะแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และได้มีโอกาสพบกับเพื่อนใหม่โรคเดียวกัน เพื่อให้เกิดความรู้สึกว่าเขาไม่ได้เผชิญกับโรคร้ายเพียงลำพัง

6. เมื่อผู้ป่วยเด็กได้รับการวินิจฉัยว่าเป็น โรคมะเร็งเม็ดเลือดขาว ควรมีการจัดบุคลากรทางการแพทย์ หรือพยาบาลประจำหน่วย โรคมะเร็งเด็กคอยติดตามให้คำแนะนำดูแลทางด้านจิตสังคมแก่ผู้ป่วยเด็กและครอบครัว ตลอดระยะเวลาที่มารักษาเพื่อให้ผู้ป่วยเด็กและครอบครัวเกิดความไว้วางใจที่จะปรึกษาปัญหาต่างๆ

7. โรงพยาบาลควรมีการจัดตั้งศูนย์รับปรึกษาปัญหาทางโทรศัพท์แก่ผู้ป่วยเด็กโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวตลอด 24 ชั่วโมง เพราะผู้ป่วยเด็กบางรายบ้านอยู่ไกลถึงต่างจังหวัดเวลาเกิดข้อสงสัยหรืออาการไม่สบายก่อนวันนัด ได้มีโอกาสซักถาม

8. บนหอผู้ป่วยควรมีการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมกำลังใจแก่ผู้ป่วยเด็กโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาว ได้มีโอกาสทำกิจกรรมเพื่อแสดงความสามารถร่วมกับเด็กป่วยโรคอื่นๆ เช่น การประกวดภาพวาด ประกวดคำขวัญ การประกวดสิ่งประดิษฐ์ เพื่อให้ผู้ป่วยเด็กรู้สึกว่าตัวเองยังมีคุณค่าและความสามารถ

ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

1. ผู้ที่จะทำการวิจัยเชิงคุณภาพในเด็ก จะต้องมึทักษะในการสัมภาษณ์เด็ก เพราะในเด็กกลุ่มนี้มักจะพูดน้อย และให้ข้อมูลน้อยถ้าผู้สัมภาษณ์ขาดทักษะที่ดีพอก็จะไม่ได้ข้อมูลที่ต้องการ

2. การศึกษาวิจัยในผู้ป่วยเด็กกลุ่มนี้ควรมีการทำการศึกษาในลักษณะ Focus group

3. การทำการศึกษารั้งต่อไปควรให้ความสนใจต่อการสัมภาษณ์เชิงลึกในผู้ปกครองหรือผู้ดูแลผู้ป่วยเด็กโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวด้วย

4. ควรมีการทำการศึกษาในกลุ่มเด็กโรคอื่นๆ ต่อไป หรืออาจศึกษาในวัยผู้ใหญ่ที่หายจากโรคมะเร็งเม็ดเลือดขาวจากวัยเด็ก ซึ่งมีประสบการณ์สามารถให้ข้อมูลได้